VALTION LIIKUNTANEUVOSTO
Statens idrottsråd

14.10.2021

Valtion liikuntaneuvoston lausunto valtion talousarvioesityksestä 2022

Valtioneuvosto antoi 27.9.2021 eduskunnalle hallituksen esityksen valtion talousarvioksi vuodelle 2022. Valtioneuvoston asetuksessa (550/2015) määriteltynä valtion liikuntaneuvoston tehtävänä on antaa lausunto valtion talousarvioon otettavista liikuntamäärärahoista.

Valtion liikuntaneuvosto nostaa esiin lausunnossaan:

1) **Valtion liikuntamäärärahoihin esitetään kestämätöntä leikkausta – Liikunnan rahoitus on turvattava pitkäjänteisesti**
2) **Liikuntapaikkarakentamisen avustusten leikkausta on pienennettävä**
3) **Arkiaktiivisuutta edistäviä Liikkuvat-ohjelmia on rahoitettava pitkäjänteisesti**
4) **Kävelyn ja pyöräilyn investointiohjelman mukainen 30 miljoonan euron taso on turvattava**

Tausta

Lapsista ja nuorista sekä aikuisista vain noin kolmannes ja ikäihmisistä muutama prosentti liikkuu terveytensä kannalta riittävästi[1, 2]. Tutkimuksista on saatu viitteitä, että koronapandemiaan liittyvät rajoitustoimet ovat vähentäneet osan väestöstä liikkumista entisestään.

Huolta herättää myös väestön terveys ja toimintakyky, jotka kehittyivät vuosikymmen ajan myönteisesti, mutta myönteinen kehitys tyrehtyi 2010-luvulla. 2010-luvulla muun muassa lihavuus ja mielenterveysongelmat ovat yleistyneet, koettu työkyky heikentynyt ja iäkkäiden toimintakyky ei ole enää parantunut.[3] Nykyisin esimerkiksi noin 10 % suomalaisista sairastaa tyypin 2 diabetesta, josta merkittävä osa olisi ehkäistävissä elintapamuutoksilla, kuten liikunnalla.

Koko väestön tasolla riittämätön liikunta aiheuttaa lisäkustannuksia liittyen esimerkiksi terveydenhuollon suoriin kustannuksiin, tuottavuuskustannuksiin (menetetyt työpanokset), ikääntyneiden kasvaviin hoivakuluihin, syrjäytymisen kustannuksiin sekä sosiaalietuuksien lisäkustannuksiin. Panostuksilla ennaltaehkäisevään terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseen sekä arkiliikunnan vahvistamiseen saavutetaan merkittäviä parannuksia yksilöiden elämänlaatuun. **Liikunta on edullinen terveyden ja toimintakyvyn edistämisen keino, jota ei ole otettu vielä riittävän määrätietoisesti käyttöön väestön terveyden ja toimintakyvyn edistämiseksi sekä terveys- ja toimintakykyerojen kaventamiseksi[4]**.

Fyysinen aktiivisuus liittyy moniin yhteiskunnallisesti merkittäviin julkishallinnon tehtäviin. Marinin hallituksen ohjelmassa tavoitteeksi on asetettu 75 % työllisyysasteen saavuttaminen. Tavoite edellyttää muun muassa työurien pidentämistä sekä osatyökykyisten ja ikääntyneiden työllistymisen lisäämistä. Työkyvyn perustan muodostavat fyysinen, psyykkinen ja sosiaalinen toimintakyky, joihin kaikkiin liikunnalla on merkitystä. Työ- ja toimintakyvyn lisäksi liikunnalla on merkitystä esimerkiksi terveyteen ja hyvinvointiin, oppimiseen, yhteisöllisyyteen, kotouttamiseen, syrjäytymisen ehkäisyyn, sotilaalliseen suorituskykyyn ja ilmastonmuutoksen torjuntaan.

1) Valtion liikuntamäärärahoihin esitetään kestämätöntä leikkausta – Liikunnan rahoitus on turvattava pitkäjänteisesti

Valtion liikuntatoimen määrärahat koostuvat pääosin valtiontalouden kehyksen ulkopuolisista rahapelituotoista, veikkausvoittovaroista. Jo ennen koronakriisiä rahapelituottojen ennakoitiin laskevan kuluvalla kehyskaudella, mutta koronakriisin johdosta lasku on ollut entistä suurempi. Veikkauksen tulojen lasku kompensoidaan osittain vuosina 2022 ja 2023. Vuodesta 2024 alkaen kompensoinnista ei ole tehty päätöstä.

Valtion liikuntatoimen määrärahoista rahoitetaan suomalaisen liikunta- ja urheilukulttuurin kannalta keskeisiä toimintoja, kuten kuntien liikuntapalveluita ja liikuntapaikkarakentamista, kansalaistoimintaa (liikuntajärjestöt ja seurat), huippu-urheilua, liikunnan koulutusta ja tutkimusta, suurtapahtumia sekä eri väestöryhmien fyysistä aktiivisuutta edistäviä Liikkuvat-ohjelmia ja erilaisia hankkeita.

Vuoden 2022 talousarvioesityksessä veikkausvoittovarojen lasku on kompensoitu vain osin, mikä tarkoittaa noin 12 miljoonan euron leikkaustarvetta liikuntatoimen menoihin. Valtion liikuntaneuvosto nostaa esille, että **liikunnan rahoitukseen esitetyillä leikkauksilla on välitön negatiivinen vaikutus suomalaiseen liikunta- ja urheilukulttuuriin sekä alan toimijoiden mahdollisuuksiin edistää väestön liikkumista ja liikuntaa sekä urheilua.**

Pidemmällä aikavälillä laskevalla liikunnan rahoituksella on vaikutuksia ihmisten fyysiseen aktiivisuuteen ja sosiaali- ja terveydenhuollon kuluihin. Jo nyt väestön liian vähäisen liikunnan yhteiskunnalliset kustannukset ovat vuositasolla arviolta yli kolme miljardia euroa[5]. Liikunnan rahoituksen leikkaaminen näyttäytyy hyvin ristiriitaiselta toimenpiteeltä aikana, jolloin tarve väestön liikkumisen ja liikunnan edistämiseen on entisestään kasvanut muun muassa koronapandemian, väestön terveyden ja toimintakyvyn heikentymisen sekä väestön ikääntymisen myötä.

Pitkällä tähtäimellä tarkasteltuna on myös kestämätön tilanne, että yhteiskunnallisesti merkittävä liikuntatoimiala on riippuvainen vaikeasti ennakoitavissa olevista rahapelituottojen määrästä. Rahapelituottoihin liittyy myös eettisiä ongelmia. Varsin nopealla aikataululla on löydettävä pysyvämpiä ratkaisuja liikunnan pitkäjänteisen rahoituksen turvaamiseksi. Valtion liikuntaneuvosto katsoo, että **liikuntatoimialan rahoitus olisi perusteltua siirtää joko osin tai kokonaan valtion budjettirahoituksen piiriin vuodesta 2024 alkaen.**

Veikkausvoittovarojen laskun lisäksi yleisen taloustilanteen heikentyminen vaikuttaa liikunnan resursseihin merkittävästi myös välillisesti. Koronakriisi on heikentänyt merkittävästi julkista taloutta vähentämällä verotuloja sekä kasvattamalla työttömyysmenoja ja muita julkisia menoja. Riskinä on, että valtion lisäksi myös kunnat joutuvat leikkaamaan liikuntatoimen rahoituksesta.

Kun liikunnan valtionrahoituksen tulevaisuudennäkymät ovat epäselvät, on tärkeää etsiä myös muita keinoja esimerkiksi liikunnan kansalaistoiminnan tukemiseksi. Liikuntajärjestöjen omarahoituksen on oltava riittävän vahvaa, jotta riippuvuus valtionrahoituksesta ei kasva liian suureksi. Kun pohditaan liikunnan rahoituksen tulevaisuutta, on samanaikaisesti tärkeää etsiä keinoja yleishyödyllisten yhteisöjen varainhankinnan vahvistamiseksi.

2) Liikuntapaikkarakentamisen avustusten leikkausta on pienennettävä

Liikuntatoimen määrärahoihin vuodelle 2022 esitetty leikkaus on kohdennettu valtaosin liikuntapaikkarakentamisen avustamiseen (v. 2021: noin 28 M€, v. 2022: noin 21 M€). Liikuntapaikkarakentamisen avustuksia esitetään leikattavaksi neljänneksellä, eli noin 7 miljoonalla euroa. **Rakentamisavustusten leikkausten myötä vuonna 2022 jäisi rahoittamatta arviolta yli 50 kuntien liikuntapaikkarakentamisen peruskorjaus- ja uudisrakentamishanketta vähemmän edelliseen vuoteen verrattuna.**

Suomessa on lähes 40 000 liikuntapaikkaa[6]. Monipuolinen liikuntapaikkaverkosto on suomalaisen liikuntakulttuurin vahvuus. Käytössä olevista liikuntapaikoista valtaosa on rakennettu 1980–1990-luvuilla, mikä tarkoittaa, että suuri määrä liikuntapaikkoja odottaa ensimmäistä peruskorjaustaan. Vanhahkossa rakennuskannassa on myös paljon esteettömyyteen ja saavutettavuuteen liittyviä haasteita.

Aiemmat liikuntapaikkainvestoinnit aiheuttavat tässä ajankohdassa merkittäviä ylläpito- ja korjauskustannuksia. **Kunnista 65 % arvioi liikuntaolosuhteiden kunnostamistarpeen tai korjausvelan erittäin merkittäväksi tai varsin merkittäväksi ongelmaksi omassa kunnassaan**[7]. Vuonna 2020 tehdyn liikuntapaikkojen korjausvelkaselvityksen mukaan arviolta kolmasosa Suomen liikuntapaikoista on investointitarpeessa[8].

Liikuntapaikoista noin 72 prosenttia on kuntien, kuntayhtymien tai kuntaomisteisten yritysten omistamia. Lopuistakin liikuntapaikoista merkittävä osa on kuntien määräysvallassa olevien osakeyhtiöiden ja yhteisöjen hallinnassa tai kuntien osittaisessa omistuksessa.[9] Liikuntapaikkarakentamisen valtionavustusten saajia ovat pääasiassa kunnat. **Valtion tuella on monissa tapauksissa ratkaiseva vaikutus liikuntapaikkojen rakentamis- tai peruskorjaushankkeiden käynnistymiselle. Osa kunnista on linjannut, että myönteinen valtionavustuspäätös on edellytys sille, että kunta toteuttaa hankkeen.**

Liikuntapaikkarakentamisen valtionavustus kattaa vain pienen osan rakentamishankkeiden kokonaiskustannuksista, mutta **valtionavustuksen vipuvaikutus liikuntapaikkainvestointeihin on moninkertainen.** Vastaavasti avustusten leikkaaminen vähentää moninkertaisesti kuntien liikuntapaikkarakentamiseen kohdentamia investointeja. **Esimerkiksi vuonna 2021 OKM:n päätäntävaltaan kuuluvilla (kustannusarvioltaan yli 700 000 euron hankkeet) liikuntapaikkarakentamisen valtionavustuksilla (21,6 miljoonaa euroa) käynnistettiin rakentamishankkeita noin 520 miljoonan euron arvosta.**

Liikuntapaikkarakentamisen valtionavustuksilla tuetaan erityisesti laajoja väestöryhmiä liikuttavia matalankynnyksen liikuntapaikkoja, kuten uimahalleja ja lähiliikuntapaikkoja. Liikuntapoliittisessa selonteossa (2018) liikuntapaikkarakentamisen avustaminen nostettiin yhdeksi keskeiseksi valtion liikuntahallinnon tehtävistä 2020-luvulla. Selonteossa todettiin tarve liikuntapaikkarakentamisen avustamisen määrärahan kasvattamiselle. Selonteon mukaan 2020-luvun alussa tarvittaisiin lisäksi noin 20 miljoonan euron suuruinen kertaluontoinen lisäpanostus liikuntapaikkarakentamiseen.

Valtiontalousarviossa liikuntapaikkarakentamiseen nyt esitetty leikkaus on selonteon linjauksiin nähden päinvastainen toimenpide, joka osuu suoraan kuntiin ja kuntalaisiin. Kuntien ylläpitämät liikuntapaikat ja lähiliikuntapaikat ovat tärkeitä kunnan asukkaiden liikunnan harrastamisen, omatoimisen liikunnan ja urheilun mahdollistajia. Erityisesti heikosta kuntataloudellisesta tilanteesta kärsiville kunnille valtioavustukset ovat keskeisiä. Ajankohta esitetylle leikkaukselle on hankala myös siksi, että rakentamisen kustannustaso on nousussa, mikä aiheuttaa kunnissa haasteita. Liikuntapalvelut, kuten laadukkaat liikuntapaikat ovat tärkeä vetovoimatekijä kunnille. Koronapandemian runtelemassa taloustilanteessa on myös huomioitava, että rakentamisella on myös kansantaloutta elvyttävä vaikutus. Lisäksi rakennuskannan peruskorjaus- ja perusparannushankkeilla edistetään kuntien ja valtion ilmasto- ja vähähiilisyystavoitteiden saavuttamista.

3) Arkiliikkumista edistävien Liikkuvat-ohjelmien resurssit on turvattava pitkäjänteisesti

Liikuntapoliittisen selonteon (2018) mukaan liikuntapolitiikan tärkein tavoite 2020-luvun Suomessa on kansalaisten fyysisen aktiivisuuden merkittävä lisääminen kaikissa ikä- ja väestöryhmissä. Marinin hallitusohjelman tavoitteena on, että liikunnallinen kokonaisaktiivisuus nousee kaikissa ryhmissä.

Tutkimustiedon mukaan suomalaiset ovat aktiivisia liikunnan harrastajia, ja yhä useampi harrastaa liikuntaa[10]. Kuitenkin samaan aikaa arjen toiminnot ovat fyysisesti yhä kevyempiä, ja siksi väestön

fyysinen aktiivisuus kokonaisuudessaan on laskenut. Koronapandemiaan liittyvät rajoitustoimet ovat vähentäneet osalla väestöstä entisestään arjen fyysistä aktiivisuutta.

Valtakunnallisten Liikkuvat-ohjelmien tavoitteena on liikunnallisen elämäntavan edistäminen eri ikäisten ihmisten arkiympäristöissä. Keskeistä ohjelmien työssä on saada paikallistason arkiympäristöjen toimijat sekä rakenteet tukemaan toimintakulttuurien liikunnallistamista. Toimintakulttuurin muutos vie aikaa, ja siksi ohjelmatyötä on toteutettava ja resursoitava pitkäjänteisesti.

Valtion talousarvioesityksessä vuodelle 2022 ei ole varattu rahoitusta Liikkuvat-ohjelmien kehittämistoimintaan. Näihin voidaan kuitenkin vuonna 2022 käyttää edelliseltä vuodelta siirtynyttä siirtomäärärahaa. Huolen aiheuttaa, että vuodesta 2023 alkaen Liikkuvat-ohjelmiin ei ole osoitettu rahoitusta.

Valtion liikuntaneuvosto pitää hyvin tärkeänä, että eri väestöryhmien fyysistä aktiivisuutta edistävien ja rakenteellisiin muutoksiin tähtäävien valtakunnallisten Liikkuvat-ohjelmien resurssit turvataan pitkäjänteisesti.

4) Kävelyn ja pyöräilyn investointiohjelman mukainen 30 miljoonan euron taso on turvattava

Valtionhallinnon rahoitus aktiiviselle liikkumiselle, liikunnalle ja urheilulle koostuu liikuntasektorin määrärahojen lisäksi muiden hallinnonalojen panostuksista väestön liikkumiseen ja liikuntaan. Yksi keskeisimmistä panostuksista väestön aktiiviseen liikkumiseen ovat liikennesektorin resurssit kävelyn ja pyöräilyn edistämiseen.

Hallitusohjelmaa toteuttavassa Kansallisessa kävelyn ja pyöräilyn edistämisohjelmassa (2018) on määritelty kävelyn ja pyöräilyn investointiohjelman tasoksi 30 miljoonaa euroa vuodessa (2019–2023), jotta tavoiteltu 30 % kasvu kävely- ja pyöräilymatkojen määrässä on mahdollista saavuttaa vuoteen 2030 mennessä. Kävelyn ja pyöräilyn edistämisen määrärahat nostettiin investointiohjelman edellyttämälle tasolle (32,9 M€) vuonna 2020. Edellisessä, vuoden 2021 talousarvioesityksessä kävelyyn ja pyöräilyn oli varattu 3,5 miljoonaa euroa, mutta täydentävässä esityksessä kävelyn ja pyöräilyn edistämisen määrärahaan tehtiin 25 miljoonan euron korotus. Korotuksen myötä kävelyn ja pyöräilyn edistämiseen oli käytettävissä yhteensä 28,5 miljoonaa euroa vuonna 2021. Nyt esitetyssä talousarvioesityksessä vuodelle 2022 kävelyyn ja pyöräilyyn on varattu vain 4,0 miljoonaa euroa.

Väestön suosituimpia liikuntapaikkoja ovat kävely- ja pyörätiet sekä puistot ja erilaiset ulkoilureitit- ja alueet[11]. Kävelyn ja pyöräilyn olosuhteiden kehittäminen on pitkäjänteistä työtä, jota tehdään yhteistyössä valtionhallinnon toimijoiden, kuntien ja muiden sidosryhmien kanssa. Kävelyn ja pyöräilyn kehittämistarpeita on Suomessa huomattavasti enemmän valtion vuosittaisiin avustuksiin nähden. **Laadukas kävelyn ja pyöräliikenteen infrastruktuuri on useiden tutkimusten mukaan keskeisin tapa vaikuttaa kulkumuodon valintaan, kasvattaa kävelyn ja pyöräliikenteen määriä sekä samalla kustannustehokas keino edistää niin väestön fyysistä aktiivisuutta ja liikuntaa kuin vähentää liikenteen päästöjä.**

Esimerkiksi kävelyn ja pyöräilyn edistämisen mahdollisuuksia ja esteitä tutkineen hankkeen[12] mukaan kävely- ja pyöräilyinfrastruktuurin nykyistä nopeampi kehittäminen on keskeinen edellytys aktiivisen liikkumisen lisääntymiselle. Erityistä huomiota on kiinnitettävä erilaisten väestöryhmien tarpeisiin, kuten koululaisten liikkumiseen. Kävely- ja pyöräreittien jatkuvuus tulee turvata, ja kun-

tien ja valtion on varattava riittävät resurssit kattavan reittiverkoston luomiseen. Valtion talousarviosta rahoitetuilla kävelyn ja pyöräilyn edistämishankkeilla on esimerkiksi vuonna 2020 parannettu nimenomaan pyöräilyinfrastruktuuria, kuten pyöräteitä, pyöräreitteihin liittyvää viitoitusta sekä pyörien liityntäpysäköintiä, sekä toteutettu koulujen ja päiväkotien liikenneympäristön ja koulureittien turvallisuutta edistäviä toimia.

Etenkin pyöräilyn suosio näyttää kasvaneen merkittävästi viime vuosina koronapandemian myötä, ja esimerkiksi työmatkoja halutaan kulkea yhä enemmän pyörällä. Samalla myös pyörien myynti on kasvanut merkittävästi. Pyörien myyntiä näyttää lisänneen koronapandemian lisäksi vuoden 2021 alusta voimaan tullut työsuhdepolkupyörän verovapaus 1 200 euroon saakka. **Pyöräilyn ja kävelyn olosuhteisiin panostamatta jättäminen näyttäytyy ristiriitaiselta toimenpiteeltä aikana, jolloin vallitsee pyöräilybuumi ja pyöräilyn olosuhteisiin tulisi panostaa entistä enemmän.**[13]

Valtion liikuntaneuvosto pitää välttämättömänä, että kävelyn ja pyöräilyn investointiohjelman mukainen noin 30 miljoonan euron taso turvataan myös tulevina vuosina tavoitteiden saavuttamiseksi.

Paavo Arhinmäki
puheenjohtaja
valtion liikuntaneuvosto

Minttu Korsberg
pääsihteeri
valtion liikuntaneuvosto

[1] Kokko, S. & Martin, L. (toim.) 2019. Lasten ja nuorten liikuntakäyttäytyminen Suomessa. LIITU-tutkimuksen tuloksia 2018. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2019:1.
[2] FinTerveys 2017 -tutkimus. THL.
[3] Finterveys 2017 -tutkimus.
[4] Ikäihmisten liikunnan kansallinen toimenpideohjelma. Liikunnasta terveyttä ja hyvinvointia. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2011:30.
[5] Vasankari, T. & Kolu, P. (toim.) 2018. Liikkumattomuuden lasku kasvaa – vähäisen fyysisen aktiivisuuden ja heikon fyysisen kunnon yhteiskunnalliset kustannukset. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 31/2018.
[6] LIPAS-tietokanta.
[7] Liikuntaolosuhteiden strateginen kehittämistyö kunnissa. 2020. Selvitys nykytilanteesta ja kehittämistarpeista. SmartSport/Opetus- ja kulttuuri-ministeriö.
[8] Isoniemi, H. & Isoniemi, T. 2020. Suomen kuntien ja kuntayhtymien rakennusten reaaliarvojen, korjausvelan ja perusparannustarpeen määritys ja laskenta v. 2019. Trellum Consulting Oy/Opetus- ja kulttuuriministeriö.
[9] LIPAS-tietokanta.
[10] Aikuisten terveys-, hyvinvointi- ja palvelututkimus ATH sekä FinSote 2017—2018 -tutkimukset. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
[11] Suomi, K., Sjöholm, K., Matilainen, P., Glan, V., Nuutinen, L., Myllylä, S., Pavelka, B., Vettenranta, J., Vehkakoski, K. & Lee, A. 2012. Liikuntapaikkapalvelut ja väestön tasa-arvo. Seurantatutkimus liikuntapaikkapalveluiden muutoksista.
[12] Mannola, M., Aavajoki S., Koramo M., Lamuela C. & Päivänen J.: Kävelyn ja pyöräilyn edistämisen mahdollisuudet ja esteet. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2021:53.
[13] Ks. esimerkiksi ”Pyöräkauppa on yksi koronakevään voittajista – myös sähköpotkulautoja ostetaan nyt ennätystahtiin”, Yle 21.5.2020 sekä ”Korona-aika on nostanut pyöräilyn suosiota niin, että kierrätys-pyörätkin viedään nyt käsistä”, Helsingin Sanomat 23.4.2021.